EUSKALTZAINDIA MINTZA BEKIGU

"ITXASOA LAIÑO DAGO"-REN ZUZENBIDEA

(ALDAKUNTZA BATZUEN ARRAZOIAK)

"Itxasoa laiño dago"... ren itzulpena bukatu ondoren, Mitxelena, Txillardegi, Villasante, Irigoyen eta beste adiskide batzuen izpideak eragiñik, konbentzitu naiz euskeraren mintzalegeari dagokionez, antziñako euskal-idazleak askozaz ere arrazoi jabeago zirela gaurkoak baiño. Euskeraren morfolojia eta gramatika, guk baiño askoz obeto ezagutu ta erabilli zuten, ezpaita aietan arkitzen gaurkoetan ain sarri (lerrotik lerrora batzuetan) arkitu oi diren utsegite larriak. Zorigaitzez, ordea, aien erdal-joskerak eta itz arrotzak ikaraturik, belaunez-belaun eskuratu zitzaigun euskal-literatura arbuiatu genduen eta belar txarrarekin batean gari landarerik jatorrenak erauzi genituen. Ez genduen jakin gure aurrekoen alderdi ona ta txarra bereizten. Txarra zapuztu genduen eta txarrarekin batean euskal-landarerik mardulena. Orrela, akats batetik atera giñan eta bestean jausi, ertze bateko amiltegiari igesi bestean erori... Gure itxukeriak eraginda ez genduen aintzakotzat artu nai aiengandik zetorren ezertxore edo ezer gutxi beintzat eta ez ditugu estudiatu eta ausnartu izan nai zuhurtasun aundi batez idatzi zituzten liburuak. Literatura zaharrarekin eten eta autsi bearra zegoen, joskerak, orazio alkartzeak eta iztegiak erdal-kutsu iguingarria zeriotelako... Baiñan, euskerak ez ote du beste nortasunik gramatika alorrean? Eta soro au euskal-nortasunari dagokionez erein eta landu bazuten, zergatik arbuiatu eta sutaratu ote-larrekin batean? Ez ote zentzugabea gure jokabidea?

Zorigaitzez, ordea, alaxe da. Badira gaurkoetan idazleak, antziñako idazlerik narratsenak aiñako nazka ematen digutenak eta askotan galdegiten diogu gure buruari euskera ori nundik sortu ote duten, ez erriak eta ez antziñako idazleek ezpai-

tute sekula orrelako euskerarik erabilli izan, Ez-jakiñak eta irudimenaren beroak oretu digute sasi-euskera au. Gaitz auek ni neu asko kutsatu eta loitu nautela aztaukat zertan ukaturik eta zu pekataria baiño len, ni pekataria esanaz natorrela aitortzen enaiz lotsatzen. Alabaiña, euskal-alorrean batzu-batzuek ni baiño saiestuago ibilliak direla esango nuke. Ez nuke iñor salatu nai, mingarriago baita niretzat arria jaurtitzea arrikada jasotzea baiño. Alabaiña, benetako adiskide bezala eta ez-jakiñetan ez jakiñena neroni naizela aitortuz, gaurko euskal-okerbidearen eredugarri batzuek eman nai ditut, ain zuzen ere adiskide auek benetan estimatzen eta maitatzen ditutalako eta beren utsegiteaz oarturik zuzenbideratzea nai dutalako. Barandiaran (Ilias'ena), Itunbe (Bide izkutua), Anabitarte (Poli), Jautarkol (Ipuiak), Iñurritza (Unamuno ta Abendats), "Yakin" aldizkarian idazten dutenetan askotxo (Zuek oraindik gazteak zerate eta ekin euskera ikasteari), Arriandiaga eta beronen eskolakoak, ots, Sabin baiño Sabindarragoak... Eta euskal-irakasle aundi izan ditugun Zaitegi, Olabide, Ametzaga ta beste olako batzuei euskera, xamurragoa, gozoagoa, naturalagoa, zauliagoa, eskurakoiagoa, errikoiagoa erabil dezatela egingo nieke aolku eta ez ain teknikoa, burutsua, adimentsua. Izen mordo au bezala beste bat aukera nezakean, talde joriegia baikera gaurko pekatuan murgilduak, zorigaitzez.

Gure idazle zaharrek, gramatikari dagokionez (eta bitxi da! gramatika legeak ongi ezagutzeke, anartean ezpaitzen gramatika estudiorik egin) guk baiño askoz obekiago eta segurantzi geiagorekin idazten zuten, erriaren iturbegi gardenetik xurgatzen baitzuten uneoro euskal-jarioa eta Bidasoaz besteko oraikaldiko gure anaiak, beren arbasoen akatsik larrienak bazterturik, guk baiño sakonago ta obekiago ezagutzen dute gure mintzaira eta guk ez bezalako graziz eta ederrez jazten dute euskal-literatura. Ona, alderdi ontako euskal-idazleentzat gidari ta eredu bikaiñak!

Euskeraren aldeko maitetasun aundi batek eragin digu penintsulako euskaldunei joan daneko irurogeitamar urte oietan eta maitasun sendo ta zindo onek eragiñik euskal-idazleak eurite ondoan perretxikoak bezala sortu zitzaizkigun gure kale-baserrietan. Baiñan, perretxikoetan gertatu oi denez, onak baiño txarrak ugariago sortu zitzaizkigun, on batzuekin nahasiak, kaltegarriak, pozoindunak ugari...

Euskal-maitasunak, ordea, euskera sakon ikasteko eta estudiatzeko obligaziñoa dakar berarekin eta euskal-idazleok zabarkeriaren besoetan etzanik lozorro egon gerala ezin uka. Gure

aurrekoek etzituzten izan guk ditugun erreztasunak (ots, euskal-gramatika eta literatura obra ederrak) euskera ikasteko eta alare, gramatikako utsegiteai dagokionez, gaurko idazle geienak baiño obeto idazten zuten. Konpara ote dezakegu, adibidez, Manzisidor bere aurreko Mendiburu'rekin? "Abendats" edo Arantzazu'ko praillerik asko (ez gero Villasante Aita) beren aurreko Añibarro'rekin? Jautarkol apaiza, Axular apaizarekin? Lengoetan eta oraingoetan jakitez eta kulturaz ezin berdiñagoak aukeratu ditut berariz, ez lengoetan jakitunak eta oraingoetan ez-jakiñak, orduan alderakizuna ezpailitzake bidezkoa. Orra ba, lenengoetan eztugu arkitzen idazkerako akatsik (aipatutako joskera eta galdegarrien oker erabiltzea izan ezik) eta gaurkoetan erruz. Zergatik gaurko jesuita, prantziskotar eta apaizak ez dute euskera beren aurrekoak bezala sakon estudiatzen? Ez ote daude, apika, aiek baiño beartuago, aien erakuspideak eta gaurkoenak bildu dituztelako (edo biltzeko aukera izan dutelako beintzat) eta XX'gn. mendeak XVII'garrenak baiño geiago beartzen duelako estudio-lanetan? Gurean, ordea, aldrebes gertatu da. Badirudi atzeraka goazena, ikasi bearrean ahazten... Eta guzti au zergatik? Gure izkuntza sustraitik estudiatzeko egonarririk artu nai izan eztugulako, gure idazle zaharrek aintzakotzat ere artu nai izan eztitugulako eta are gutxiago aien iturrietan xurgatu...

Egia, idazle zaharrek ere bazituztela akatsak eta ez txikiak, aietan nabarmenenak joskeraren okerra; *non, nola, zeren* eta olako galdegarriaz bidegabeki baliatzea; erdal-itz asko bearrik eta premiarik gabe erabiltzea; eta baita ere izkuntzaren moteltasuna eta monotonia, guarko idazle goren, giartsu eta zauli zenbaiten aldean. Akats auek larriak direnik ezin uka, baiñan baita barkagarri ere, ezpaitzuten beren aurretik iñor arkitu utsegite oiek ikusi-erazteko. Guk ordea, erakuspideak nun-naitik izan ditugu eta ikasi ez baldin badugu nai izan eztugulako izan da. Beraz, gure errua, gure ogena, gure pekatua aiena baiño askoz larriagoa izan da.

Zergatik XX'gn. mendeko euskal-idazleok ez ote genitzakean gure aurrekoen akatsok zuzendu (eta ez ditugu beti ondo zuzendu) gramatikako uts izugarrietan erori gabe? Okerra zuzendu dugun bezala, zergatik eztiogu zuzenari zuzen eutsi? Merezi ote du zulo bat betetzea bestea egiteko? Euskal-idazle askotxo ditugu gaurregun, eta ez nolanaiko idazle ez-jakiñak, liburugille jakitunak baizik, euskal-verboa estudiatu gabe darabiltenak, belarriz aditu dituzten aditz-jokoak edo an-emenka irakurri dituztenak gutxi gora bera aplikatuz, zuzenak dira-

nentz aztertu gabe. Eta ontarako eztago eskubiderik, maitetasunak ezpaitezake justifika olako ausarkeriarik. Adibidez, azken-bolara onetan argitaratutakoen artean, "Abendats" en liburuak aboa bete agiñekin utzi gaitu tankera onetan, ezpaikenduen uste olerkari trebe ta jaio onengandik orrelakorik irakurtzerik.

Ene ustez, Euskaltzaindiak, oraiñaldian gramatikari buruz egiten diren akatsik nabarmenenak eta larrienak bil eta publika bear lituzke, beroien ordezko zuzen esanak gure idazleai jakin-eraziz, baiñan, batez ere, euskal-liburuen kritikak egiazko kritikak izan bear dituzte eta ez orain arte bezala intzensualbistari lotsagarriak. Beste kuku batek jo liguke soiñua trapu zikinak kanpora ateratzen jakin izan bagendu, palagu ta loxintxetan denbora galdu gabe. Ez giñake egonen egon geran lozorroan, amets gozoetan, ezti miazketan, geronen buruaz arrotuta ta lañezaz puztuta bizi izan ezpagiña, bakoitzak bere buruari idazle gorengo eta paregabe iritziz. Nik neuk dakit gure irizlariek ain merke-zurrian zabaldutako narkotiku onek zer gaitza egin didan. Zergatik alakoek etzizkidaten nire utsegiteak salatu? Nirekin egiazko adiskide bezala jokatu izan balute beren garaian, aspaldi zuzenduko nituzkean gaur zuzendu ditudan akatsak. Beraz, intzensu lo-eragille au jaurtiaz, urteak galduazi besterik ez digute egin. Ori al-da adiskide on agertzea? Baliteke adiskide zuri, ez, ordea, adiskide leial.

Aurreneko adiskide leiala irizlarietan Mitxelena jauna izan dut eta beroni eskerrak esnatzen asia naiz. Mitxelena-Elizalte jaunak eman zidan aurreneko zartakoa (eta ondo emana gero!) "Joanak-Joan" eleberria argitaratu nuenean eta beste penarik eztut kritika-lan artan utsegite baten aipamena besterik ez egiña. Naiago nuke dozenatxo bat atera izan balizkit illaran. Oraingoarekin irizpide zorrotza eskatu diot eta nire eskaria aintzakotzat ar dezala egiten diot otoi. Euskera benetan maite baldin badugu, maiteago izan ditzagun irizlari zorrotzak, biguin eta barkaberak baiño. Irizlari zorrotzarengandik zedozer ikasiko dugu zentzuz eta asmo onez ari baldin bada ta ez zipoka jardunean. Irizlari barkaberarengandik eztugu, ordea deus ikasiko, borondate onenaz ari delarik ere. Naiago dut amaika aldiz Mitxelena erregarria, Andima gozagarria baiño. Egiak erre egiten duela? Bai, apurtxo batean, baiñan ez gerora. Gure aurrekoek esaten zuten "egia da latz eta garratz", baiñan ez ote obea egia garratza gezur gozoa baiño? Ez dezaiogun, beraz, bekozko beltzik jarri Mitxelena jaunari trapu zikiñak atereaz datorkigulako, Mitxelena asko bear bailituzke gure euskal-soroak

sastraka ta larraz garbitzeko. Betoz gure irizlariak egiaren bandera zabalik...

Itz bi orain, "Itxasoa laiño dago"...ren lenengo ediziño oni buruz. Liburu au jantziz aldatu xamarra atera litzake "Itxaropena"k bigarren probaldiak igorri izan balizkit, nik itxaroten nuen bezala ,aurreko liburu guziak bi proba-zuzentzekin atera izan baitizkit. Nik, zuzendu bear asko bigarren probaldirako utzi nituen, lenengoa beltz-beltza gelditu baitzen aldakizunaren aldakizunez eta lenengo zatiaren tirada bota zuela esan zidanean (Jaungoikoa'k bakarrik daki nitzaz jabetu zen amorrazio ta etsimentuaren berri), bigarren probaldirako utzi nituen zuzenketa klaseak ez ikuitzea erabaki nuen, bestela, aurreneko zatia tankera batean idatzita eta bigarrena bestean aterako baitzen. Beraz, bigarren probaldian zuzendu asmo nituenak orrialdez-orrialde bildu ditut eta Euskaltzaindia'ren babesean uzten, ni ilda gero bigarren ediziñorik egiten bazaio itzulpen oni, nire azken gogoa beteaz egin dadin. Zuzenketa au *Euskera*-k edo beste aldizkariren batek argitaratzea komeni litzake, bigarren ediziñoa atera lezaken edonork gogoan euki dezan, publikatu gabeko lanak maiz aski galdu egiten baitira edo zoko batean ahaztuta gelditzen. Ene zuzenketan ikus ditekeanez, eztira ene aburu aldakizunak bakarrik aldatzekoak, inprentako utsak ere asko izan baitira eta batzuek larriak, ezpaita posible probaldi bakarrarekin gauzak ondo egitea. Arrazoi guzti oekatik, ene irakurleai eskatzen diet ez dezatela nire itzulpena juzga beronen zuzenbidea ezagutu gabe. Esan bezala, bigarren ediziñoa egiterakoan bizi ezpanaiz, Euskaltzaindiaren ardurapean egitea gogo nuke, berak oi duen zentzuz eta zuhurtasunez eginen duela ziur bainaiz. Nire iritzian egin bear diren aldakizunak oso-osorik ipiñita daude eta zalantzakoak gure Akademia'ren gain uzten ditut soluziñorik egokiena emango dien ustean. "Itz" gaietan, oraiñaldian beñepein, jendea minberatu erreza da eta gero ere, nire ustez, itz bakoitzak bere aldekoak eta kontrakoak izanen ditu. Orregatik, itz batzuei buruz erabakiak artzean (abesti-eresi-kanta, gotzai-apezpiku, abizen-deitura t. ab.), lehen-lehenik aburu auxe gogoan eukitzea komeni litzakeala nik uste: itza, Euskaltzaindiaren gustoko izan ala ez, ongi ala gaizki eratua izan, eskubidezkoa ala ez (itz zahar batek eskubide geiago izan dezakealako), ediziñoa egiterakoan itz oiek errian ezagunak diren begiratzea. Adibidez, arestian aipatutako iru itz berriak (abesti, gotzai, abizen) ez nituzke nire gogoz zabalduko eta are gutxiago asmatuko, ordezko jator-jatorrak bai-baikenituen. Gaiñera, iruretan lenengoa burugabe

eratua dago. Alabaiña, iru izen berriok Guipuzkoa'ko oraingo euskaldunari askoz ezagunagoak eta adiskideagoak zaizkio beren ordezko zaharrak baiño. Komeni ote da itz oiei bizia ukatzea, gaurko publikaziño errikoiak, dotriñak eta bertsolariak onartuta gero? Bego Euskaltzaindiaren esku auzi au, baiñan' erabakia artu aurretik ongi ausnartu dezala eskatzen diot eta ez dezala biotzez joka, buruz baizik.

Etzait beste esan-bearrik gogoratzen. Ekin dezaiogun, bada, gure idazlanean sortu zaizkigun zalantza ta korapilloak aztertzeari.

DUN-DUEN-DUAN, NUN-NUEN-NUAN, eta abar.—Orainarteko nire literatura-lanetan, Orixe ta Olabide'ri jarraiturik lenbiziko formak erabilli izan ditut, ots, *dun-nun*. Nik sekula eztitut irakurri izan bi idazle gorengo oieri eragin zizkien arrazoiak, gure idazle zaharrek beti ta beti erabilli izan dituzten tarteko *a* edo *e* ori baztertzeko. Nik uste, ene baitan arramazka jardun ziren arrazoien idekotsuak izanen zituztela aiek ere literatura zaharrarekin erabat urratzeko, baiñan, garbi aitortu bearra daukat irakasletzat eduki ditutan bi gizon oiek urrats ori eman ezpalute, ni neroni enintzala ausartuko sekula erabaki ori artzen. Ona emen, ene baitan zarrapoka jardun ziren arrazoiak forma laburraren alde.

1.°—Erriak gaur-gaurkoz amartik bederatzitan *dun, nun...* erabiltzen du. *Nuan* eta *nuen*, berriz (orobat, *duan-duen*) kaletarren batzuek erabil lezakete, baiñan, ene ustez sermolarien eta irakurkizunen eragiñez. Baserritarrai, ostera, eztiet sekula entzun.

2'gn.—Gure idazle zaharrek, sortaldekoak baziren, *duen-nuen* erabiltzen zuten. Sartaldekoek izatez, ostera, *duan-nuan*. Zein aukeratuzko zalantza onetan ez ote zen obe erriak zapuztutako era auek literaturan ere baztertu eta erriarekin batean *dun-nun* erabilli?

3'gn.—Murrizte au egiteko kezka aundirik ez nerabillen, nire ustez (eta Orixe-Olabide'ren ustea ere berbera zela iduri zait), *e* edo *a* ori epentetiku besterik ezpaitzen eta ortaz, ez genduen aditz-jokoa murrizten. Izan ere, indikativoko oraiñaldiari *n* edo *la* erlatibuak erantxirik, gure idazle zaharrek onela erabilli izan dute:

Nik ekarri dutan-dutala
Zuk ekarri duzun-duzula
Arrek ekarri duen-duela

Guk ekarri dugun-dugula
Zuek ekarri duzuten-duzutela
Aiek ekarri duten-dutela.

Or ditugu, bada, gutxieneko *duzun* eta *dugun* dela alkargarri bage (*a* edo *e*). Joanaldiko dativuetan ere atzaigu alkargarria agertzen, *zenigun, zigun, nion, zenion, zenidan, zidan...* Ezta oraiñaldiko erlatibuetan ere, *didazun, didan, diozun, dion...* Beraz, arrazoi ontara jo bear: *e* edo *a* ori eztugu aditz-gunaren osakin, eraskin baizik. Izan ere, aditz-sustraia *u* baldin bada (*d-u-t, da-kar-t*'en bezala) eta erlatibua *n*, zer izan diteke *e-a* eraskin baizik? Izpideok sendoak direnik ezin uka eta Orixe ta Olabide'ren bultzakada txipia aski izan nuen beroietara ziaro makurtzeko. Alabaiña, beste alderdiak ere baditu arrazoiak eta ez makalagoak eta auen zamak beste alderdira eraman naute nire bizitzako ogeitameretzigarren urtean.

Mitxelena-Elizalte jaunak gaur-egun argiro erakutsi digunez, erlatibua ezta *n-la, en-la* baizik. Nola demostratzen den ori? Oso errez. Oraiñaldiko sartaldeko euskaldunek, *erori dan etxea, etorri dala* esaten dute eta eguzkialdekoek berriz, *erori den etxea, etorri dela.* Aditz-jokoa *da* balin bada (*erori da, etorri da*), nundik sortu da eguzkialdekoen *de* ori? Ain zuzen ere, erlatibua *en-ela* delako eta antziñako aditz-jokoak erlatibua **daen* eta **daela* zirelako. Antziñako forma auetatik sartaldeko euskaldunek *a* gorde zuten eta *e* baztertu; eguzkialdekoek, ostera, alderantziz, *e* gorde zuten eta *a* baztertu. Joanaldiko *en-ela* ere (*nuen, nuela*) Mitxelena-Elizalte'ren ustez, erlatibuaren senide-senidea da, ots, berbera beste esankizun bat arturik. Senidetasun au joanaldiko intransitivoan ikus diteke nabarmenago, sartaldekoek *zan-zala-ziran-zirala* egiten baitute eta eguzkialdekoek, *zen-zela-ziren-zirela.* Beraz, emen ere, **zaen*, **zaela*, **ziraen*, **ziraela*, ziren aurreneko formak eta alderdi bateko euskaldunek *a* onartu dute eta bestekoek *e*.

Auxen da ene arrazoi teorikua *duen-nuen* onartzeko ta *dun-nun* baztertzeko (*duan-nuan*, berriz, ene postura sortaldekoa delako baztertzen dut). Alabaiña, arrazoi mardul onen jabe ezpagiña ere, gaurko nire pentsakerari jarraiturik *duen-nuen* erabilliko nituzke, iduri baitzait laureun urteko literaturaren zama aundiagoa dela kontrako teoria guziak baiño, naiz ta erriak, Orixe'k eta Olabide'k bestera erabilli gure egunetan.

PH.—Zergatik onartu nuen latin-izkuntzak lenengo eta prantzesak gero greko jatorrizko itzak erabiltzeko atotsi zuten

letra bikote au? Orra, ba. Zenbait itz baditugu euskeraz eta are geiago erdal-jatorrikoak izanarren euskeraz asko erabiltzen direnak, eskualde batzuetan *p* pronunziatzen dituztenak eta bestetan *f*. Esaterako: *apari-afari, alper-alfer, parre-farre, ipar-ifar, ipiñi-ifiñi, Naparroa-Nafarroa... feri-peri, konfiantza-konpiantza, sufritu-supritu, famili-pamili, infernu-inpernu, franko-pranko, pio-fio, fiña-piña, festa-pesta, Pernando-Fernando, Fermin-Premin* (Usurbil'ko Agiña'n bada baserri bar *Fermindegi* dena paperetan, baiñan erriak *Premindegi* esan oi diona), *Felipe-Pillipe*... Itz auek guztiak nola erabilli bear ditugu, *p*'kin ala *f*'kin? Ona emen korapilloa, ezpaita zillegi ene ustez nolanai erabiltzea. Ene zalantza ezin autsirik, itz berberak batzuetan *p*'kin eta bestetan *f*'kin erabiltzen nituen. Anarkia onekin, ordea, ezin jarrai eta orduan gogoratu zitzaidan egoki litzakeala latin-prantzesak darabilten *ph* bikotea (greko jatorri koak, alegia) guk itz oieri aplikatzea, ez ordea soil-soilki *f* pronunziatzeko, aukeran irakurtzeko baizik, nai izatez *f* eta nai izatez *p*, ondorengo *h* mutu biurturik. Orrela asi nintzen erabiltzen *ph* lenengoz liburu onen borradoretan, baiñan erabateko erabakia artu gabe, saio-gisa soil-soilik. Gaiñera ez nuen zaio auetan kriterio berbera erabilli beti. Batzuetan, euskeraz *f'kin* pronunziatu ditezkean itz guziak idazten nituen *ph*'kin, naiz euskerazko jatorrak, naiz erderatiko euskerazkuak, naiz erdera soillezkoak, ots, euskerak asimilatu gabeak, baiñan ezinbestean erabilli bearrak. Bestetzutan, ordea, euskerazkoak bakarrik (beren euskal-erdal jatorriari begiratu gabe). Sekula ez nuen segurantzizko erabaki bat artu auzi ontan; mutillik gabeko itxuaren antzo nenbillen ene makillatxoarekin orma-bazterra ezin idoro... Ontan eta beste zenbait euskal-auzitan.

Zalantza ontan igorri nituen liburu onen lenengo probak inprentara eta an zeuden bitartean, lausoak eta ganduak oro aienatu zitzaizkidan eta bi erabaki oetxek artu nituen: *ph*'ri buruz, erabat baztertzea, naiz ongi pentsatutako ideia, naiz gaizki pentsatutakoa izan, idazle bakoitzak ezpaitugu eskubiderik gure izkuntza jostallutzat edo esperimentugallutzat erabiltzeko. Bakoitzak ongi derizkiona edo nai duena egitekotan, gure izkuntzarekiko anarkia ikaragarri batera iritxiko baikera eta euskeraren batasuna geronek (ainbeste aldarrikatzen dugunok!) botako baitugu arrika. Auzi oni buruz ene jokabide zuhurra auxe litzake: problema au Euskaltzaindiaren mai gaiñean ipiñi eta nik eskubide gabe zabaldutako soluziño ori proposatu. Arrazoi auek direla-ta, nerau billakatu naiz *ph*'ren etsairik aundiena, oartu bainaiz ni bakarrik izanen naizela letra bikote

onen erabiltzaille edo okerragoa litzakeana talde bat atzetik etorriko litzaidake eta ortaz nerau nintzake euskal-ortografiaren batasun kontrako eragille. Erabakiok artzeko eskubide bakarra ene ustez Euskaltzaindiak dauka, bestela, euskal-zismak perretxikoak bezala sortuko baitzaizkigu. Alabaiña, otoi egiten diot Euskaltzaindiari euskal-idazle guztioi norma batzuek eman dizaizkigula *p*'kin erabilli bear ditugun itzak eta *f*'kin erabilli bearrekoak mugarrituz, ezpaita egoki kriterio sendo bat gabe itz auek nolanai idaztea (1). Lenbiziko probak zuzendu bitartean artu nuen bigarren erabakia auxe izan zen: *dun, nun, naun, nindun, (dula, nula, naula, nindula), e* batekin tartean erabiltzea, ots, *duen, nuen, nauen, ninduen (duela, nuela, nauela, ninduela)*... Erabaki au Euskaltzaindiaren begikoa dela iduri zait. Alabaiña, Euskaltzaindiaren aburua beste bi soluziñoetako bat onartzea balitz aren esanetara makurtzeko gertu nago. Zorigaitzez, bigarren probarik igorri etzidatelako aditzjoko auek ezin izan ditut nire naiera aldatu.

DIÑO-ZIÑON-DIO-ZION (**iñon*, **ion*-etik aterea). Aditz-jokuok Bizkai-pronunziaziñoaren araura idatzi baditut, eztut egiñ, iño-

(1) **P** ta **f**'ren alkar-guduak sortutako auzi oni buruz, orain eun urteko euskaltzale zintzo eta ezagun baten testigutza aditzera eman nai dut emen. Ernani'ko seme Gregorio Arrue jaunaz mintzo naiz (1811-1890) ainbeste liburu Gipuzkoa'ko euskerara itzuli zizkiguna, beren artean, ain zuzen ere, Mogel'en «Peru Abarka». Ondikotz, «Amasei Seme Euskalerri'ko» izenarekin bataiatu nuen ene liburuan, Mogel'i dagokion saillean, ahantzi egin zitzaidan Arrue'k egindako itzulpenaren aipamena egiten. Izan ere, korrika ta presaka idatzi nuen liburu ori, Euskaltzaindiaren sariketa deiari erantzunaz, gauzak bear bezala estudiatzeko betarik artu eziñik, epea laburra baitzen batek bakarrik orrelako lan aztuna burutzeko eta orregatik onen tankerako utsuneak biografi guzietan arki ditezke. Bigarren ediziño batean zulo auek guziak betetzeko eta okerrak zuzentzeko bizia eta osasuna emango al-dit Goiko Jaunak!

Arrue'ren testigutza onek garrantzi aundia dauka ene ustez, batetik orain eun urtekoa delako eta bestetik kultura aundi batez jantzitako gizon au eskolamaisu zegoelako Zarautz'en, adin guzietako euskaldunekin artu-emana zuelarik. Onela diño Arrue'k: «Euskal-izkuntzak eztitu bear latin-alfabetuko **f** ta **h** letrak eta oker daude onelako itzak **f**'kin idazten dituztenak: **alferra, afaria, ifiñi** eta beste olako itz batzuek beti **p**'kin idatzi bear lirakeanak, euskaldun jatorrak pronunziatzen duten bezalaxe. Auek, gaztelera zertxobait ikasi duten lurraldetan egonak ezpadira, edo eskolan ibilliak ezpadira, ezin dezakete pronunziatu **f**. Orrela, **Fernando**'ren ordez **Pernando** esan oi dute eta **Francisco**'ren ordez **Prantzisko; fiesta** eta **función** esateko **piesta** eta **punzion**. Berekin zenbait saio egiña naiz eta **f** ezin pronunziatuz, **p**'ra jo bearra daukate. Letra au arrotz eta alperrikako denaren siñale jatorra. Mutikoak alfabetua ikasten asten direnean, **f**'ra irixtean **epe** esan oi dute eta lanak dira gero, erdaldunak bezala **f** esan-azteko». (Moguel-Arrue, «Peru Abarca», Prólogo al lector guipuzcoano, «Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País», Cuaderno 2, pág. 179, año 1948).

laz ere, tankera ori atsegingarriago zaidalako. Anitzez ederrago eta eztiago derizkiot (joanaldian batez ere) gurealdeko *diotzion*'i, baiñan, oek, morfolojiaz *izan* (edo zeatzago mintzatuz **edun*) laguntzaillearen kidekoak direlako (ekarri *diot*, ekarri *zion*), erabilli izan ditut aspaldi ontan Bizkai-pronunziaziño orrekin. Auzi ontan ere Euskaltzaindiari eskatzen diot biderik egokiena erakuts dizaigula.

GOTZAI. Euskerak bazuen (Bidasoaz bestealdetik beintzat) latiñetik zuzen-zuzen artutako euskal-itz jatorra, izen berririk asmatzen ibilli gabe, gaztelerazko "obispo" aditzera emateko. Alabaiña, gaurregun gure aldeko euskaldunek ezagunagoa dute *gotzai, apezpiku* baiño eta ongi-xamar eratua dagoenez errespetagarri deritzait, errian indartzen ari den artean eta ez aultzen. Euskaltzaindiak erabaki beza, ordea, zein den erabilgarriago.

BAINA, BAIÑA, BAÑA. Nire erdizaletasunak eraginda *baiña* berezi dut nun-naiko euskaldunentzat irurotan egokiena iritzirik. Ala ere, gai ontan, beste orotan bezalaxe Euskaltzaindiaren esanera nagokizuke.

OSPE-AINTZA. Gaztelerazko edo latiñezko "gloria" aditzera emateko, etzegoen zertan asmatu *aintza* itz berria, or baitugu Bidasoaz bestaldetik *ospe* itz zoragarria esangura berberarekin. Oso erdi-purdi osatua dagoelakoan nago, baiñan, fonetikaz ots-ederreko delako erabilkizun orretarako edo itz orren premia gorria zelako, aitortu bear dugu gure egunetan zabalkunde aundia artu duela. Gipuzkoa'ko aur guztiak dotriñan *Aintza Aitari, Semeari eta Espiritu Santuari* esaten ikasi dute eta Goierri guzian ain entzuna den "Radio Segura"-k ere orrela esaten ditu bere Errosarioak. Otoitzetan beintzat aintzakotzat artu beste erremediorik eztela uste dut. Errezuz lekora, *ospe*'ri toki egin bear zaiola iduritzen zait. Ene liburuan, bizpairu tokitan *aintza* erabilli nuen. Euskaltzaindiak ikus beza aldatzea komeni ote den.

ZAN-ZEN-ZIRAN-ZIREN. Gipuzkoa'ko Errenteri-Lezo'tatik Zuberoa'ko Barkoxe-Eskiula'raiño *zen-ziren* erabilli oi dira; Gipuzkoa-Bizkaietan, berriz, *zan-ziran*. Bi formak jatorrak dira eta lentxe esan dugunez beren ama **zaen-*ziraen* izan bide zen. Literaturan erabiltzeko zeiñek dauka eskubide geiago? Nik, Etxepare, Axular, Leizarraga eta Bidasoaz besteko idazle goituen omenez (auek izan baititugu euskal-eleder alorreko langillerik zaharrenak eta jaioenak), eta euskal-batasunaren alde egokiago delakoan *zen-ziren* aukeratu ditut. *Nintzan-nintzen*' ekin zalantza aundiagoak ibilli ditut eta egia esan eztakit zein

aldetara jo. Euskaltzaindiak atera gaitzala zalantza-osin ontatik.

BEZALA-BEZELA. Sortalde-beroak eragiñik lenbizikoa aukeratu dut. Alabaiña, Euskaltzaindiak agindu bizaigu.

BATZUK-BATZUEK. Gurealdiko laburmin-giroak eragiñik lenengoa erabilli dut orain artean. Alabaiña, gure zaharrai jarraiturik, bigarrena darabilket gaurgero.

BATZUTAN-BATZUETAN. Mugatu gabea delarik obeto legoke lenengoa, baiñan, gure aurrekoai jarraiturik, bigarrena erabiltzea obeto ote den nago. Euskaltzaindiak erabaki.

BESTETZUK-BESTETZUEK. "Batzuk-batzuek"-en senide, denez, onen jokabidea jarraitu bear litzakeala derizkiot.

ABESTI-ERESI-KANTA. Ona, itz berri au, *abesti*, alegia, burugabe tajutua, baiñan, errikoitu bidean. Gaur, gure bertsolariak ere erabiltzen digute. Tajugabea izanarren (abo-eres-ti), uka ahal genezaioke bizitzeko arnasa? Askoz obe litzake zentzu onekin *eresi* zabaltzea, *abesti* eta *abestu* asmatzen ibilli gabe, baiñan gure erriak auek ezagunagoak ditu ura baiño. Ontaz, zer dagikegu?

ABIZEN-DEITURA. Emen ere, gurea zaharberritu bearrean, berria asmatu ziguten. Auxen da asmatu bearraren sukarra! Ez ote luke obe alakoak euskerak duena eta eztuena aurrena ondo ikasi? Etzukean ortan lan aundirik, zorigaitzez, Euskalerria eta batez ere euskal-literatura-soroa urri askoak baitira. Itz oen asmatzalleak aitortzen digu etzela irakurzale, ausnarzale baizik. Ainbestean paso, zindotasun onek txalo beroa merezi baitu. Alabaiña, itzetik ortzera, egunean-egunean, Gernika' tik Mutriku'raiño beintzat erriak *albiste* esan oi dio "noticia"-ri. Itz onen aitzea beñepein izango zuen abandotar seme argiak. Zertan asmatu orduan bere ordez *izpar* izenez bataiatu zuen abortu nazkagarria? Zorionez, *abizen* onen aldea poliki tajutua dago eta gure alderdiko euskaldunek ezagun-xamarra dute. Zein aukeratuko?

ERAIL-ERAN. Itzak ez-ezik aditzak eta aditz-jokoak ere asmatzen dira gurean eta burukomin aundirik gabe asmatu gaiñera. Erriak oraiñaldian, *il*'ekin adierazten du "morir" eta "matar" Alabaiña, antziñakoek, "matar" esateko *eran* zeukaten eta "matador" edo "asesino" *eraille* (*entzun*'etik *entzule* bezala). Gurealdian bateonbatek itz onek utzitako utsunea nabaritu zuen eta *eran* ezagutzeke, *erail* asmatu zuen, Azkue'k bere Morfologia'n ematen dizkigun legeen kontra, *era* prefijorik ezpaita, *-ra-* bitartekoa baizik, ots *e-ra-karri, e-ra-man, e-ra-billi* ta ab. Baiñan, kalera bota ziguten eta or dugu *eran*'en

aulkiaz jabeturik. Zer egin? *Eraille* zillegi dugu erabiltzen bi aditzek itz berbera sortzen baitute. *Eran*, ordea, arkaikuegi dela derizkiot gurealdirako eta *edan-eran*'ekin "beber" nahasten erreza da. Onartuko al-dugu *erail*? Euskaltzaindiari dagokio epaia.

JARDUN. Bizkai-euskera egiten den lekuetan transitivoa da, eta, laguntzaillearekin ez-ezik, bakarki ere erabiltzen dute, *diardut, diarduzu, diardu*... Gipuzkeraz eztugu bakarki erabiltzen eta laguntzaillearekin intransitivo eran darabilgu, *jardun naiz, zera, da*... eta ez *dot, dozu, dau*, Bizkai aldean bezala. Au dela-ta, laguntzaillearekin pasivoki darabilt eta aditza berbera erabiltzean aktivoki. Euskaltzaindiaren kontsejutxo bat bear genduke ontan ere.

-EAN. (Biotz*ean*, urdiñ*ean*, larunbat*ean*, zakel*ean*, lurr*ean*...) Gure mintzoa ur-arre eta loitutik xurgaturik naiz nire txipitandik eta enaiz oartu ogeitaemeretzi urteak bete artean, euskaldun jatorrak konsonante ostean beti *-ean* pronunziatzen duela eta sekula ez *-an*. Gure idazle zaharrek ere ez dute sekula uts egiten lege onetan. Ene liburuetan *-ean* eta *-an* nahasmahas dabiltza. Probak zuzentzean geienak zuzendu nituen, baiñan lenbiziko zatian batez ere askotxo labandu zaizkit.

KAI, IBAI, MAI, ZELAI... eta olakoetan *-an* edo *-ean* sufijoa erabilli bear dugu? Gipuzkoa'n bitara erabiltzen ote den nago. Enaiz oartu gure idazle zaharrek xehetasun au nola darabilten. Bidanian egindako galde batzuetan onela eman zizkidaten: *-ean, jaie(a)n, naie(a)n. -An*: *ibaian, kaian, maian, usaian, lasaian, zelaian*. Euskaltzaindiak argi egin bizaigu auzi onetan.

NIRE-NERE-NIRI-NERI. Emen ere Euskaltzaindiaren aolkutxoa bear dugu denak baitira legezko ta zillegi eta idazle zaharretan danetara arkitzen baita. *Nire* ta *niri*'k jatorri zuzeneagoa dute, antza, eta orretxegaik erabilgarriago ditezke.

NAVEGATU, AVENTURA, VALORE... eta orrelako erdal-itz batzuek ezinbestean erabilli bearrean arkitu naiz. Itzok, oraindik beintzat, etxekotu ez dituelako euskerak V'kin ezarri ditut. Erdal itzok, euskeraz erabiltzean, *b*'kin ala *v*'kin idatzi bear ditugun esan bear liguke Euskaltzaindiak. Nik, zalantzan, *v*'kin idatzi ditut erabat erderazkoak diranok.

SAKEL-ZAKEL-SAKELA-ZAKELA. Zein da lauetatik jatorrena ta egokiena? Azkue'k *s*'kin dakar bere iztegian, baiñan, Bidanian beñepein *z*'kin pronunziatzen dute argi ta garbi. Isetseko *a*-itz-gunarena ote da ala eraskiña da? Azkue'k bitara dakar, Gi-

puzkoa'n *sakel* eta Lapurdi'n *sakela*. Euskaltzaindiak esan bizaigu zein den egokiena.

AJOLA ZAIT - AJOLA DIT. Au ere Gipuzkoa'n bitara esaten dela uste dut. *Eztio ajolarik* bortitzago da *etzaio ajolarik* baiño, eta baliteke erri-mintzoan jatorrago. Euskaltzaindiak atera gaitzala zalantza ontatik lenbailen.

JOKATU DU - JOKATU DA. Nire ustez bitara zillegi da. Ez ote litzake egokiena gaztelerazko "jugar"-i dagokiona aktivoan erabiltzea, *Pelotan jokatu du* eta "portarse, conducirse" pasivoan, ots, *gizon ori zuzen jokatu da*? Euskaltzaindia mintza bekigu.

MORO(TAR)-MAIRU. *Mairu* itza gaurko euskaldunek ezagutzen etzutelakoan *moro-morotar* erabilli izan ditut. Alabaiña, gerora esan didatenez, itz au ezaguna omen du euskal-populuak. Bekus Euskaltzaindiak aldatzea komeni ote den.

ZURRI-ZURRIAN. Erriak, nik dakitalarik, sufijo polit au, soilsoilki *merke*-ri erantxita darabil, ots, *Merke-zurri bizi da* edo *Ori beti merke-zurrian ibiltzen da*. Sufijo onen zentzua *billa* bezala da, au da, *merke-billa*, *merke-naiean*, *merke-bearrez*... Sufijo au, ordea, edozein itzetara zabalgarri dela derizkiot eta alaxe egin dut batere bildurrik gabe. Sufijo oni buruz, luzaroan oker batean egon naiz, alegia, uste bainuen au *zur* zela *zurri*' ren ordez. Onetxegatik, ene liburu eta idazlan askotan *zurrean* ikusiko duzute, *zurrian* idatzi bearrean. Irakurleak barkatuko al-didate utsegite au.

NEZAKE-DEZAKET. Danok dakigu, gorpuzketa bereiziko bi aditz-jokuok erriaren aboan esangura berbera daukatela gaurregun, ots, oraiñaldiko potentziala, eta ezin dezakegula bereizi askok nai dutenez, lenengoa gerogarri egiñaz (podría) teorian den legez, eta bigarrena oraingarri (puedo). Euskaltzaindiak auzi onetan bear liguke jakin-erazi bi formak ote diren zillegi ala ez, eta biak erabilgarri izatekotan (gaurko egoeran ala bear duela nik uste), *dezaket*'i laguntasun beroagoa ematea komeni ote den ala ez. Bidanian, adibidez, bi formak oso-osorik ezagunak dituzte, baiñan, batzuetan *nezake* saillekoak erabilliagoak dira eta bestetan *dezaket*' ekoak. Ona emen bi saillak Bidanian erabiltzen diren bezala:

Erabillienak		*Ez ain erabilliak*
Nezake		Dezaket
Dezakezu		Zentzake (Zenezake)
Lezake	EKARRI	Dezake
Gentzake (Genezake)		Dezakegu
Dezakezu (t)eke		Zentzakete (Zenezakete-teke)
Lezakete		Dezakete

Argi ta garbi ikusten da, beraz, bigarren pertsonetan *dezaket* saillekoak dutela nagusitasuna eta lenengoetan eta irugarrenetan *nezake* saillekoak. Badirudi, ontaz, *nezake* saillekoak ugariago direla gaurregun eta gero ta indartzenago ari direla errian. (1). Ikusi dezakegunez, bi alderdiak badituzte beren arrazoiak bizi-eskubideari eusteko. Au dela-ta, nik-neuk, bi formok eskubide berdiñakin erabilliko nituzte. Ez derizkiot, ordea, zillegi *nezake* saillekoai gaur erriak damaion zentzuna aldatzea, gramatikalari zenbaitek egin oi dutenez.

NINTEKE-NAITEKE. Pasivoan ere bi sail ditu oraiñaldiko potentzialak. Oraiñaldi jatorra, gramatikari dagokionez *naiteke* da, baiñan, Gipuzkoan eztut uste erriak iñun darabillenik. Geieneko ere, irugarren pertsonan, toki batzuetan, *daiteke*'ren ordez *diteke* erabilli bide-da, Naparroa'n beintzat *ditake* senidea erabiltzen baita. Oraiñaldi potentzialak erriarentzat Gipuzkoan *ninteke, zintezke, liteke*... dira. Ala ere, ez nago ni *naiteke* saillekoai bizi-eskubidea ukatzeko. Aktivoan bezala, pasivoan ere bizikide izan ditezela bi jokaerak. Ona nire iritzia. Orain, Euskaltzaindiak eman bizaigu berea.

-EAN edo -AN ille izenetan. Ille-izenak *a* eraskiña itz-gunari erantxi diote. Orrela, *ilbeltza*, "enero" da eta ez "el enero", *otsailla* "febrero" eta ez "el febrero"... Ontaz, "en enero", "en febrero", *ilbeltza'n, otsailla'n*... esan bear litzake. Aspaldi ontan, ordea, euskaldun jatorrai erne nagokien auzi ontan eta denai edo ia denai beintzat, *ilbeltzean, otsaillean* e. ab. entzuten diet. Ontan ere, Euskaltzaindiak bere iritzia emango al-digu!

A gunekoa eta A eraskiña *a* gunakoaz ere zerbait esan gura dut. Oraiñaldiko giputz-idazleok bi *a* auek eztitugu ongi bereizi izan itz batzuetan eta badirudi okerrean griñaturik gabiltza-

(1) Oraiñaldiko euskaldun-erriak bigarren pertsonan **zu**'ren bearra arkitzen du, **zen** prefijoari ezpaitio zentzunik billatzen. Orregatik nagusitu da **dezakezu zenezake**-ren parean eta arrazoi berberagatik nagusitu zaizkigu **zizkidazun** eta **zizkiguzun, zenizkidan** eta **zenizkigun**-en ordez.

la. Sarritan uste izan dugu *a* letrarekin amaitzen diren itz batzuek, etzirela orrela bukatzen, aurreko konsonantearekin baizik eta *a* ori eraskiña, muga-letra zela, *ardoa*'n, *ogia*'n... bezala. Ene itzulpenean onelako utsik geienak zuzendu ditut, baiñan, lenengo zatian batez-ere, lerratu zaizkit gisa ontako akats batzuek. Adigarri antzo, itz oietan ezagunenak ipiñiko ditut emen, oraiñaldiko euskal-idazleok aurrerakoan zuzendu gaitezen: *makilla, eliza, erregiña, arbola, neskatxa, izorra, egia, gauza*... Itz batzuetan gaitz au erri-muiñeraiño sartua dela aitortu bear da. Aipatutako itzetan, adibidez, baserritarrai aditu diet esaten *neskatx, gauz, egi*. Alabaiña, len etzen orrela, gure idazle zaharrek gunakotzat zeukaten *a* itz oietan, eta berriz ere lenera itzuli bear dugula derizkiot. Itz batzuek, *egia* bezala, bitara erabiltzen ditugu: *egiazkoa* eta *egi batzuek*. Ezin uka *egia batzuek* gogorra dugunik, baiñan, kasu batzuetan *a* naturala egiten bazaigu eta bestean ez, *a* organikuarekin onartu bear dugula derizkiot *egia*'k ezpaititzake bi forma bereizi iduki. *Izorkeri* itza "fornicación" maiz erabilli izan dut ene idaz-lanetan beste norbaiti jarraiturik, ez ura eta ez ni ezpaigiñan oartu *izor* itzik eztela, *izorra* baizik, eta gure erri jatorrak *izorratu* eta *izorrakeri* esaten duela.

-EK, sujeto-eragillea. Bidasoaz besteko gure anaiek (naiz iztun, naiz idazle), sujetoa plurala delarik, beti darabilte *-ek* eragillea, *-ak* pasivotik bereizteko. Esaterako: *Euskaldunek egin dute* eta *Euskaldunak etorri dira*. Bidasoaz emengo euskaldunek eztugu egiten (gure aurrekoek ere ezpaitzuten egin) bereizkuntza egoki auxe. Nik eztut erabateko posturarik artu auzi onetan, baiñan, badirudi, poliki-poliki iparraldeko gure anaien jokabidera natorrela. Komeni ote da penintsulako euskaldunok Auñamendiz aruzko gure anaien bereizkuntza au onartzea? Euskaltzaindia lenbailen mintza bekigu ontaz eta bere esanetara gauzkazuke.

LAGUNDU-DEITU-BEGIRATU. Gipuzkoa guztian beñepein, irurak dativo eran erabiltzen ditugu eta gogorra egiten zaigu pronominal eran erabiltzea. Ots, *deitu dizut* eta ez *deitu zaitut, begiratu diot* eta ez *begiratu dut, lagundu didazu* eta ez *lagundu nauzu*. Alabaiña, gramatika-kontrakoa dugunez au eta Lapurdi-Zubero-Naparroetan *deitu zaitut* eta abar erabiltzen delarik, zer jokabide artu bear dugu giputz-idazleok? Nik, orain arte, eskuarki, Gipuzkoako oitura errespetatu izan dut, baiñan, Auñamenditar anaiei jarraitzea obe litzakeala derizkiot. Ontan ere, betor lenbailen Euskaltzaindiaren aolku zuhurra.

BAZKALDU, APALDU, JARRAITU, JARDUN, IRTEN (URTEN) eta beste olako aditz batzuek, berez intransitivoak izanik, transitivo bezala erabiltzeko jokera dakarte Bizkai-aizearen eragiñaz. *Bazkaldu* ta *apaldu* erabat transitivo biurtu zaizkigu Gipuzkoa guzian; *jarraitu* gurean esaterako galdua dugu eta *jardun* eta *irten*, Ernio mendi-lerroraiño transitivo biurtu zaizkigu. Eraso gaizto oni erabat eutsi egin bear al-diogu, edo aitzitik, izurrite-oldarrari eutsi eziñean ateak neurriro zabaldu?

DUT-DET-DOT. Euskal-aditzean, zorigaitzez, aldakuntza asko eta batzuetan aundiak ditugu euskalkitik euskalkira eta gaur-gaurkoz ez dezakegu itxaro aditzaren batasun osorik. Baiñan, batasun orri asiera emateko (eta aurreneko urratsak ematen asteko garaia dela uste dut, noizpait batasunera iritxiko bagera!) ez ote litzake egokia Euskaltzaindiak aditz-jokorik oiñarrizkoenetan ta aldakizun urrikoetan konjugaziño-tipo baten aolku egitea? Orra ba; *dut* eta *naiz* dira oiñarrizkoenak. Ontan ere ez al-dugu euskaldun guziok bat artuko? Euskaltzaindiak erantzukizun aundi bat dauka deslai gabiltzan euskaldidazleoi orientaziño bat emateko. Adigarri antzo aipatutako iru forma oietan nik aspaldidanik lenengoa dut aukeraturik, baiñan, Euskaltzaindiaren baiezkorik eta ezezkorik gabe eta urteak joan, urteak etorri, lagunarte au alderdi batera edo bestera mintzatu-zai gaude, ezpaitugu izan gura anarkia sortzaille, batasun eragille baizik. *Dut*'en aldeko arrazoiak, ene ustez, erabatekoak dira. Besteak ez bezalako joka-lege berdintasuna baitu eta besteak baiño sustrai sakonagoak eta giartsuagoak literaturan. Euskaltzaindiak luzaro gabe egingo aldigu oiu *dut* tankeraren alde!

BAIDUT-BAITUT-BAIZAN-BAITZEN. Bi tankera auetan ere, Gipuzkoakoak arbuiaturik, Auñamenditarrak onartu ditut, Axular eta bere ingurukoai omen egin-zale. Ala ere, Euskaltzaindiak besterik agindu ezkero, Gipuzkoako tankerak onartuko nituzke. Mintza, ordea, mintza, Euskaltzaindi!

EROR-ERORI, ETOR-ETORRI, AR-ARTU, EKAR-EKARRI, t. ab. Mitxelena eta Txillardegi jaunak adierazi digute Bidasoaz onuzko euskaldunei, ez ditezkeala erabil lenengo tankera mugatu gabeak indikativoan, guk noiznai egiten genduen bezala. Ene itzulpen ontan, makiña bat olako garaiz zuzendu ditut, baiñan, baita beste asko itzuri ere bigarren probaldiaren faltaz. Iparraldeko euskaldunek, lenengo formak uts egiteke darabilzkite, subjuntivoan, potentzialean eta inperativoan. Gipuzkoa-Bizkaietan, berriz, inperativoan erabilli oi da batez ere, ez ordea autsi eziñeko lege bezala. Ad. *Ken akit, artzazu, ekartzak* (*ekatzak*), *buka zazu, bedeinka gaitzala, ar dezala, ikus dezagun*...

eta beste olakoxeko aditz ezagun batzuetatik ez gera ateratzen. Baiona magaleko Euskalerrian, ordea, lege au izugarri zorrotz aplikatzen dute, ots, indikativoan beti aditz osoa eta gaiñerakoetan (*-i* edo *-tu* bukaerako aditzetan), azken letra auek kendurik. *Aurrak ikas-azue*, diño ango kantu ezagun batek. "Gazte", Baiona'ko aldizkari xarmantak, onelakoak jartzen dizkigu illero-illero: *Lagunt "Gazte" (ezazute)*, *Ideiak ager (itzazute)*, *Eda "Gazte" (zazu edo zazute)*. Iru eredugarri auek, inperativoak direlarik gero, ots, gurean ezagunenak, gogorrak egiten zaizkie Lapurdi'ko euskerara oitu gabeai. Beraz, ez beza luzetsi gure Euskaltzaindiak aditz-tankera auek zer neurritan erabilli bear ditugun aditzera ematen. Erakuspide onen bear aundia dugu eror eta kolpa ez gaitezen (1).

IGARRI, EKIN, JARRAITU. Iru aditz oek eta orain gogoratzen enaizen besteren batzuek ere baliteke, dativo eran erabiltzen ditugu: *Igarri diot (asmakizunari)*, *ekin diot (lanari)*, *jarraituko zaio (txapelketari)* t. ab. Lege au naita-naiez betebearrekoa ote da, ala idazlea esku-jabe da komeni zaiolarik lege au urratzeko?

H letra. Egoaldeko euskal-idazleek erabilli bear ote dugu letra au gurean pronunziatzen eztalarik? Iparraldeko gure anaiek

---

(1) Aita Omaetxebarria gai onen erro-erroraiño murgildu zaigu eta ezin obekiago aditzera ematen digu zergatik indikativoak gordetzen duen **ikus(i)**, **garbi(tu)**, aditz-tankeretan mugagarria eta zergatik galtzen duen gaiñerakoetan. Mintza bekigu bera: ...«bein baiño geiagotan esan da, inperativoan, subjuntivoan eta potentzialean bearrekoa dela **-tu** edo **-i** sufijo mugagarriaren erauztea, Erronkari'ko, Zuberoa'ko eta Lapurdi'ko euskalkietan; Gipuzkoako euskalkian, ordea, ez erabat, baiñan, antziña, euskalki guzietan. Nire ustez, aditzaren sufijo mugagarrion erauzteak, aditzak daraman laguntzaillearekin dauka zer ikusi eta ez aditz-moduakin. ***Edin** eta ***ezan** aditz-gunak **-tu** (edo **-du**) eta **-i** sufijoen erauztea eskatzen zuten euskalki guzietan eta modu guzietan. Adibidez, alaxen diño Leizarraga'k bere T. B. an: **ethor zedin**, gure **etorri zen** esateko, ots, indikativo zentzuarekin. Onatx, auzi onen korapilloa. ***Ezan** eta ***edin** aditz-gunak, aipatutako aditz-moduak osatzeko onartuak izan ziren eta orrela, sufijoaz murriztutako aditzak eta potentzial, inperativo eta subjuntivoko aditz-laguntzailleak senidetu egin ziren. Bizkaieraz ere onelakoxeko adigarriak ditugu: **gure arimak gal etzitezen** (Añibarro, Eskuliburua, 203-10). Eta «Refranes»-etan ere ***ezan** aditz-gunaren erabilkizun aundia egiten da, oraiñaldian eguzkialdeko euskalkiena izanarren soilki: **Acti bero ezak labea ta zarra** (Refr. 179). **Azarkuntzeak bildurra uxa bez** (Rfr. 155). **Uler ezak lenago** (Refr. 179). Oar gaitezen, **azarkuntzea** eta **labea** bezalako Bizkai-kutsudun itzen aldean **bez** eta **ezak** aditz-jokoak agertzen direla; beren exertokian **begi** ta **egik** jarri zaizkigu oraiñaldian. Baiña, orratx: **egin** aditz-gunari, ***ezan'**en zentzu berberarekin erabillirik, sufijoa murriztu gabe eraxten zaio aditza: **artu begi** (eta ez **ar begi, ar zak** esango litzakeanez) esan zuen Mikoleta'k: **guardadu badagizu** diño gure textoak eta ez **guarda badagizu, kanta badezazu** edo **bazeneza** esango litzakeanez» («Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País», Cuaderno 3, 1948, 313-14 orrialdeak).

erabil ezpalezate, itxu-itxuan ezetz esango nuke. Baiñan, emen dago korapilloa! Aiek, neurri larriagoan edo txipiagoan naitanaiezkoa dute eta onetxegatik, euskal-ortografiaren batasunera iritxi nai badugu, gure baratzean apaingarri gisa (ez bearreko dugulako) onartu beste alderdirik eztugu. Onela ez egitekotan, euskal-ortografiaren batasun osorik eztugu sekula izango eta au penagarri litzake. Pronuntziatzen ezten *h* bat noizik bein tartekatzea eztut uste pekatu aundia denik eta traba edo begimin aundirik egiten duenik. Gure auzo izkuntzetan amaika larriagoak baditugu. Gazteleraz, adibidez, toki askotan (geienetan ez ote?) *v* letrarik ezta pronunziatzen, *b* baizik, eta ala ere, idatz-legean *v* errespetatu egiten da, toki batzuetan pronunziatzen delako eta jatorriz ala zelako, noski. Gazteleraren erresuma zabaletan iñori eztio miñik egiten *v* onek eta nik dakitala iñork eztu serioki esan baztergarri denik, berak pronunziatzen eztutelako. Zer irizpidez baliatu bear dugu, ordea, euskal-*h*'a erabiltzeko? Letra bikietan (ots, *aari, aal, aaztu, maats, beera, mee, xee*, t. ab.) beti erabilli bear gendukeala derizkiot, beren jatorriaren omenez, antziña *h*'dunak baitziren itz oiek, eta tarte egoki bat jartzen baitu *h*'k bi bikien artean. Gaiñerako kasoetan Euskaltzaindiak zuhurki jokatu bearko luke: *h-au, be-h-ar, ik-h-usi*, ots, itz asierako *h*, bi vokal desberdin artekoa eta konsonante ostekoa erabilli bear ote diren ala ez erabakitzeko. Nola-nai ere, Euskaltzaindiaren iritzia gai onetan lenbailen jakin nai genduke.

DIZKIO-DITIO. Lenengo tankerak, ots, plurala egiteko *z*'az baliatzen denak, aldakuntza oiek ditu gutxieneko: *dizkio, dizka, dioz, dizko, diozka, daizko, dazko, dazkio, dazkau* eta Bizkaiko *deutsaz*. Bigarren tankerak berriz, ots, plurala *it*'ekin egiten duenak eztu aldakizunik, toki batzuetan laburtuz *ttio* esaten badute ere. Alderdi ontatik *ditio* obea dugu, eta badu beste bentaja bat ere, alegia nun-naiko *ditut*'ek bezala egitea plurala. Nik uste, Orixe'k *ditio* zabaltzeari ekin zionean alderdi on auetxek ikusi zizkiola eta oso gogo-beroturik jardun zaigu tankera onen alde. Zoritxarrez, ordea, eztitu ikusi *ditio*'ren alderdi txarrak, edo eztitu beñepein aintzakotzat artu. Izan ere, *ditio*, napar-euskalkiko zati batean bakarrik erabiltzen da (1) eta okerragoa dena, eztauka literatura tradiziñorik, nik dakitala beintzat. Aita Mendiburu, esaterako, oiartzuarra dugu, *ditio*'ren barruti bete-betekoa, alegia, eta bere liburuetan *z* plu-

(1) Ikusi: Pedro de Yrizar, «Desarrollo y formación del verbo auxiliar vasco» («Boletín de la Real Sociedad Vascongada de Amigos del País», Cuaderno 4, 1948, 484'gn. orrialdea, Mapa 5).

ralgillea darabillela uste dut, Otoitz-gaietan beintzat. Onela: *dizkitzu, dizkidatzu, dizkigu, diozkatzu, zizkitzun* eta abar. Tankera onetan, literaturan tradiziño aztarnik eztaukaten aditz-joko asko ta asko sartu nai izan dizkigu gure Orixe'k, Naparroako zoko batean edo bestean erabiltzen direla eta beste arrazoirik gabe. Jokabide onek anarkia batera garamazki. Orixe baten maillako gizonak, asko edo gutxi, beti baitaramate jendea atzetik. Ni neroni ere, Orixe'ri jarraiturik (ezpaitut uste beste iñork erabilli duenik aditz-jokatze au) joateko zorian egon nintzen (*ditio* auzi onetan) bolara batean, arestian aipatu ditudan *ditio*'ren alderdi onak eraginda. Zorionez, ordea, atzera egin nuen eta enaiz damu. Ala ta guziz ere, Euskaltzaindiak agindu bizaigu auzi onetan eta bere esanetara makurtuko naiz. *Z* pluralgillea daramaten tankera guzietan zabalduena eta egokiena, Bidasoaz onuztik, (literatura alorrean ari naiz) *dizkio* da eta zalantzik egiteke onen alde jo bear dugula derizkiot (1).

ERITZI. "Llamarse" edo "parecer" zentzuarekin aktivua da eta *jarraitu, igarri* eta *ekin* bezala, dativo eran erabiltzen direnetakoa. *Zer deritzazu* (edo *derizkiozu*) *oni*?, ots, "que te parece esto?". *Mendi oni Andatza deritza*, au da, "este monte se llama Andatza". Nik, ordea, ez nion igarri aditz onen aktivotasunari eta oraintsu arte pasivo eran erabilli izan dut. Mitxelena-Elizalte jaunak oarterazi ninduen nire okerraz eta nire itzulpen ontan onelako utsegite denak edo geienak zuzendu ditut.

NAI-GURA. Gaztelerazko "deseo" adierazteko Bizkaitarrek *gura-gure* darabilte eta gaiñerakoek *nai-nahi*. Alabaiña, aspaldi zaharrik gabe, orain baiño barruti zabalagoa zeukala egingo nuke, Gipuzkoako *logure, parregure, azkure* eta olako batzuek adierazten digutenez. Gure Mendiburu'k ere, Naparroa mugakoa izanik badarabil. "Ekusten duzu zein laister eta zein goiz ari zen gure Jesus guri erakusten nola garaitzen diran begien

---

(1) **-It** pluralgille au, ordea, iketan erabil diteke txit egoki, kasu ontan, alegia: **Joxe'k ikusi ditik (d-it-i-k) mendiak,** Napar-Lapurtar-Zuberotarrek egin oi dutenez, ots, zukako **ditu (d-it-u)**-ren ordez. Betelu eta Azpeiti aldean **zetik** esan oi dute, oker ezpanago, baiñan, Lapurdi aldeko tankerak eskubide geiago duela deritzait literaturari eta gramatikari dagokionez. Bizkaitarrek **jituzak** esango lukete adizkera au. Onela bereiziko genduke dativoko kasutik, ots: **Joxe'k ekarri dizkik (d-i-zki-k) sagarrak iri,** zukako **dizkizu,** alegia. Bizkaitarrek **deubaz** esango lukete. Gipuzkerarik jatorrena egiten den alderdian eztitugu bereizten bi tankera oiek, bietan **dizkik** esaten baitugu eta mesede aundia genduke gaiñerako Euskalerri guzian bezala bereiziko bagenitu. Ene idaz-lanetan gaurdaño eztut bereizkuntza au egin, baiñan egin bearrekoa litzakeala derizkiot. Ontan ere Euskaltzaindiak egin bizaigu argi.

arinkeriak eta gogoaren *gura* gaistoak" (2). Arrazoi auetxegatik erabilli dut nik ere ene itzulpenean, *nai*'ek eta onen aurreko beste *n* batek alkar jo bear zuten garaian. Orrela: *Etzuen gura, etzuen nai* ezarri bearrean.

EZEN (ZE), konjunziñoa eta ZEIÑEK, ZEREN (ZERREN), NON, NOLA, galdegarriak erabilkizun ontaz lekora. Gure idazle zaharrek, erdal-joskera ta esakerak ispillutzat arturik, ikaragarrizko euskal-abortuak sortu zituzten aipatutako itzaz baliaturik. Auñamendi'ko *ezen* eta Bizkai'ko *ze* konjunziñoa, nundikan atera zituzten ere eztakigu, orrelako joskerak zentzurik ezpaitu euskeraz eta nire iritzian Aranakeri guziak baiño okerragoak ditugu arrotz kutsuko esakerok. Gure Azkue aundiak bere Iztegi paregabean Bizkaiko *ZE* itxuragabe oni "palabreja" esaten dio eta eztut uste onek eta bere senideak omen aundiagoa merezi dutenik. Nire ustez, auek guziak ziaro arbuiagarri dira, naiz-ta Axular paregabeak itzetik ortzera erabilli aldi artako oiturari jarraiturik, arrotz-pentsakeraren emankizun ditugulako eta esakera auek onartzea euskerari odol-aldaketa egitea delako, euskera animaz erdalduntzea. Idazkera iguingarri onen aipamenik ere ez nuke egingo, baldin, aspaldian egotzi genduen izurrite au berpizten buru-belarri saiatuko ezpalira gurealdiko euskaltzale batzuek eta bildur naiz batzu-batzuek Euskaltzaindian bertan finkaturik ez ote ditugun... Idazle erneberriok, oraiñaldiko euskal-aintzindariek erabat zapuztuz eta gaurkoei onean eta txarrean kontrakoa eramateko amorrazioak eraginda, zaharretara anka ta buruz irauli zaizkigu, aietatik datorkigun landare mardula ez-ezik, belar txar guziak ere onartu bearrean. Euskal-pentsakera jatorra eta euskal-itz jatorrak baiño, maiteago dituzte alakoek erderatikoak eta aietan dute atsegin, beren adimena erdal-adimena baita eta euskeraren arrobi jatorrera jo bearrean gure izkuntzaren apaingarri billa, erdal-arrobiko txerrenda opa diote. Eta ala ere aitortu bear dugu euskera gazteleraren bidez eta kimikaren bidez loitzen eta narrasten ari zaizkigunak borondaterik onenaz ari zaizkigula, ots, euskal maitasun sutsu batek eraginda. Erruki ditzagun bi taldeok, baiñan baita arbuia ere, beren okerra eta ogena argi ta garbi salatuz. Garaia da oiu egiteko: ez ezkerrekoekin (Aita Berriatua), ez eskubikoekin (Aita Arriandiaga), ez erabat idazle zaharrekin, ez erabat idazle berriekin. Bai, ordea, zahar-berriekin, bakoitzak duten ona xurgatuz eta txarra zapuztuz... Axular aundiaren "Gero"-tik

(2) «Otoitz-gayak», irugarren liburuko 66'gn. orrialdea, 1759'ko ediziñoa. Ikus ditekeanez, aurten dugu liburu eder onen bigarren eun-urteurrena.

aterako ditugu adigarri batzuek, zorigaiztoko izurrite ontaz ziaro kutsatua baitugu Sara'ko erretorearen liburu miresgarria: "Eta irakin hartarik ilkitzen da ke bat, lanbo bat. *zeiñek,* —Poetak dioen bezala— itsutzen baitu adimendua". Onela zuzendu: "Eta irakin hartarik, —Poetak dioen bezala— adimendua itsutzen duen ke bat, lanbo bat ilkitzen da". "Nik uste dut, *ezen,* munduko ararteko guziek eztezaketela zure etsaia *hala* balaka eta ez sosega, *nola* zerorrek". Onela zuzendu: "Nik uste dut, munduko ararteko guziek eztezaketela zure etsaia balaka, zerorrek bezela". "Zergatik uste duzu, *ezen,* aberatsak egiten duela irri probe eta errumes deitzen dutenean? *zeren* klar baita eztela hala, eztela errumes". Onela zuzendu: "Zergatik uste duzu, bada, aberatsak egiten duela irri probe eta errumes deitzen dutenean? Argi (ikusten) baita eztela hala, eztela errumes", "*zeren* iduritzen zait *ezen* oraino bizi zarela". "Iduritzen baitzait oraino bizi zarela". "*Zeren, nola* ur otza baita eltzearen irakinaren gelditzeko erremedioa"... "Ur otza eltzearen irakinaren gelditzeko erremedio den bezala"... "Ziro enperadore handi hura, ain itsutu eta ergeldu zuen Apama bere amoranteak, *non* hartzaz nahi zuen guztia egiten baitzuen". "Apama amoranteak Ziro enperadore handi hartzaz nahi zuen guztia egiten zuen, hain itsutu eta ergeldu baitzuen!" Bizkai'ko *ze* bat orain: "Zagoz or puska batean, *ze* eztakit nor dan". Onela zuzendu: "Zagoz or puska batean, nor dan eztakiteta", edo gipuzkeraz: "Zaude or puska batean, ezpaitakit nor dan". Gipuzkoa'ko *non*: "Ain arrigarri arkitzen det ar bat inguma biurtzea, *non* il bat piztea". "Il bat piztea bezin arrigarri arkitzen det (dut) ar bat inguma biurtzea". Orrelako esakerakin ez genduke bukatuko eta aski dugu ainbestean. Gogoan artu, ordea, nik egindako itzulpenok, gazteleratik egiñikoak bezalaxe direla, jatorrizko esaldiak erdal-adimenez josirik baitaude eta onetxegatik ez dezaketela iduki ideia berberak euskal-adimenez arroturik eukiko luken bizitasun eta diztirarik. Esakera auen aldekoak esaten digute, euskera, espresiño tankera berriaz aberastu egingo gendukeala beroiek onarturik eta gaur motel ager ditzakean espresiño asko zeatzago ta bortitzago emango lituzkeala. Alakoek, nunbait, gaztelerazko pentsakera darabilte ausnarka, nik beñepein, orain artean, eztut sekula esakera arrotz oien premiarik sentitu izan, nire ideiak zeatz, bortiz eta borobil itzultzeko. Ezta "Xanti Andia"ren itzulpen ontan ere, erdal-adimenaren morroi ari nintzelarik, gero. Eztut uste itzulpen onek espresiño indarrean eta ideia zeaztasunean ezertxore galdu duenik, *ezen* eta bere senide xaxpikiak bazter-

turik, eta bestalde, euskal-gogoaren jatortasunean asko irabazi.

NIK DIRUDIT-NERI DIRUDIT. Bi konjugaziño-tankerok zillegi zirela uste nuen oraintsu artean. Mitxelena-Elizalte jaunak, ordea, aditzera eman dit lenengoa bakarrik dela jatorra eta zuzena. Bigarrena, nunbait *neri iruditzen zait*-en antzera sortu zen, baiñan, sasikoa dugunez (gure idazle zaharrek ez omen darabilte) baztergarri da. Beraz, nire itzulpen ontan ager ditezkean guztiak Euskaltzaindiak alda bitza.

IRUDI ZAIT - IRUDITZEN ZAIT. Euskaltzaindiak adieraz bizaigu bigarren tankera adierazteko lenengoa zillegi ote den.

ZENBAT LEKUTAN, GURE MENDIETAN. Mitxelena-Elizalte jaunak aditzera eman didanez, gure idazle zaharrek beti bereizten omen zituzten indeterminatua eta plurala, lenengua *ta'* rekin egiñaz eta bigarrena *eta'*rekin. Nik, lege ontaz oartzeke, plurala nolanai erabiltzen nuen, naiz *gure mendietan*, naiz *gure menditan*. Indeterminatua, nire ustez, beti edo ia beti *ta* erabilli izan dut. Tankera ontako itzulpen guziak zuzendu bitza Euskaltzaindiak.

DAMU DUT-DAMU NAIZ. Aditz onen pasivutasunari atxikirik, *damu naiz, damu nintzan...* erabiltzen dut aspaldi ontan. Idazle zaharrek, ordea, *damu dut* erabiltzen zutela uste dut. Euskaltzaindiak agindu bizaigu nola erabilli.

ONEN GAIÑEAN (ITZ EGIN). Esakera au bidezkoa ote da euskeraz, ala ez? Idazle zaharrek itzetik ortzera zerabilten, baiñan, gazteleratik aldatutako pentsakera zelakoan, gure aldiko idazle goituek erabat gaitzetsi zuten. Oraingo zaharzaleek ateak zabal-zabal egin dizkiote berriro eta ona esakera onen zillegitasuna auzitan. Nik ere, erdal-pentsakera somatuz tankera ortan eta gure aldiko giroaren eragiñez, ziaro baztertu nuen, eta bere ordez, *ontaz itz egin* edo *oni buruz itz egin*, erabilli izan dut. Gerora oartu naiz, ordea, bai erriak eta bai gure bertsolariak maiz xamar darabiltela *onen gaiñean*. Beraz, jatorriz erdal-adimenduna izanarren, nik ontzat artuko nuke, beste biekin batean, erriak onartua baitu aspaldian. Demostrativoaren ordez, sustantivo bat ezarririk, iru era oietan erabilli liteke ene ustez: *gizonaz itz egin, gizonari buruz itz egin, gizonaren gaiñean itz egin*. Sekula ez, ordea, oraingo idazle askok idazten dutenez, *gizonatzaz itz egin*. Era au gurealdiko izurritea dugu, gure zaharrek ezpaitzuten sekula orrela idazten. Nik eztakit, euskal-entzule batentzat ain gogorra izanik (niri beñepein belarriak lertu egiten dizkit) nola izan duen alako arrera gaurko idazletan.

OTZAK NAGO, BEROAK NAGO, EGARRIAK NAGO, GOSEAK NAGO... Gure erria, Gipuzkoan beñepein orrela mintzo zaigu soil-soil-

ki. Eztut uste iñun esaten denik, Zabala-Arana'k nai zukeanez, *otz naiz, bero naiz, egarri naiz, gose naiz...* eta ezta ere soiñekoz euskaldun eta gorputzez erdaldun direnak esan oi dutenez: *otza daukat, beroa daukat, egarria daukat, gosea daukat...* Alabaiña, era auek, erdal-adimendunak izanarren, erabat gaitzetsi bear ote ditugu? Zorrotzegiak izatea ere ez ote da kaltegarri? *aurrak beroa dauka* edo *aurra bero da* esaten badugu euskalgogoa zauritzen edo iltzen ote dugu? Ez ote litzake komeni zaulitasun geixeago, gogo-zabaltasun geiago olakoetan? Nire ustez ertsiegiak gera gauza askotan, eta espresiño bide bat baiño geiago onartzen baditugu, berez ain jatorra eztena, dotoreago edo egokiago izan liteke eleder-une batean. Onen antzekoa gertatzen zaigu *euria ari du, elurra ari du,* eta olakoekin. Badakigu erriak beti orrela esaten duela, baiñan pekatu ote litzake *euria ari da* esatea? *Ari izan,* pasivoa dugu berez, *lanean ari naiz* esaten baitugu eta ezin uka *ari du* gogorragoa denik *ari da baiño.* Erriaren esakerok, beste luzeago batzuen laburpenak dira, noski ots, *goseak (artuta) nago, zeruak* edo *egualdiak euria ari du* edo zerbait olakotsu. Baiñan, esaldiaren osotasuna galdu dugun ezkero, naitanaiez eta uneoro eutsi bear al-diegu tankera zaharrai? Nik eztut baietzik eta ezetzik esaten, galdera egiten dut soil-soilki, auzi onek ausnartzea eta estudiatzea merezi baitu. Euskaltzaindiak erabaki bat artu arte gai ontan, orain arte bezala, erri-bideari jarraituko natzaio. Alabaiña, bidearen estuegiak sarritan, idazleok ito egiten gaitu eta zabaldu-miñez jarduten gera.

BARATZ ala BARATZA, erabilli bear ote dugu gaztelerazko "huerta"? ANAI ala ANAIA, gaztelerazko "hermano"?

EGI ala EGIA, gaztelerazko "verdad"? Bitara baitut itz auen aitzea.

ETOR BANADI, ETOR BANENDI, EGIN BADEZAT, EGIN BANEZA. Forma arkaiku auek, gaur onela esaten ditugu: *Etortzen banaiz, etorriko banintz, egiten badut, egingo banu.* Euskeraren muiña eta gatza lenengoetan dagoela dudarik ezta, baiñan, gaurko euskaldunai arrotz edo beñepein bitxi egiten zaizkiela esango nuke. Beraz, komeni ote da forma zahar auek berpiztea? Nire iritzi txiroan emeki-emeki sartuaz joan bear genduke, oraiñaldiko irakurlea oitzen joan dadin. Berdin gertatzen zaigu *eror nadinean* edo *egin dezadanean* aditz tankerakin. Orain, *ertzen naizenean eta egiten dutanean,* esan oi dugu, baiñan tankera zaharrok berpizten saia bear gendukeala derizkiot. Euskaltzaindiak dauka itza emen ere.

NEKIN-NEKIEN, NENGON-NENGOEN, ZIARDUN-ZIARDUEN, DAKINDAKIEN, DAGON-DAGOEN... Auek ere laburretik luzera aldatu ditut

nire zuzenbidean **edun* laguntzaillaearekin egin dutan bezalaxe. Ontaz, *nuen* eta *nituen* bezala, *nekien, dakien, zegoen* eta abar onartu ditut. Euskaltzaindia mintza bekigu ontaz ere.

NINDUZUN-NIÑUZUN, ZINDUTAN-ZIÑUZTAN, NINDUTEN-NIÑUTEN. Gure idazle zaharretako literatura-formak lenengoak dira eta erriak darabilzkienak bigarrenak. Nire itzulpenean bietakoak erabiltzen nituen, baiñan, ahal dugularik tankera guzietan idazkera batera jo bear dugu eta batasunerako biderik egokiena eleder-zaharra dugun ezkero, gure idazle zaharren formak onartzea erabaki dut, ots, *ninduzun, ninduen, zinduten*... Euskaltzaindia mintza bekigu ontan ere.

AMAITZEKO: Euskaltzaindiak *ika*'ren erabilkizuna mugatu bear liguke indikativoaz kanpo. Ots, potentzialean, pertsona guzietan ote den erabilgarri (*nezakek, ezakek, dezakek*..., *nintekek, intekek, ditekek*...) Nik baietz uste. Inperativoan nire ustez bigarren pertsonetan bakarrik: *egin zak ik.* Subjuntivoan, berriz, bigarren pertsonan ere erabilgarri ote den eztakit... Erlatibu tankeran, berriz, indikativoan ere arbuiagarri derizkiot, bigarren pertsonan izan ezik, ots, *ik ikusi dekan etxea.*

Zokoak obeto arakatuz makiñatxo bat korapillo geiago sortuko litzaizkidake; baiñan, ainbestean aski dugu. Euskaltzaindiak, berak oi duen zuhurtasun eta jaiotasunez bide illun oietan argi egingo al-digu, sastraka, lar, osin eta belar gaizto guztiak garbituz, euskal-landarea jori, eder eta mardul azi dadin gure eleder-baratzean.

Donostian, Urrillak 28, 1959. *Jon Etxaide*

A. Irigoyen: Bost minutoko deskantsua emango degu. Or jarri dituzte Mogel-en liburu argitaratu batzuek eta norbaitek ikusi nai baldin baditu ikusteko daude. Deskantsua bukatuta itzaldi onezaz norbaitek ezer esan nai baldin badu aldia eskatu eta esan dezake.

Deskantsua bukatuta Mitxelena jaunak eskatu du itza.

L. Mitxelena: Emen Etxaide mintzatzen ari zan bitartean nik zenbait nota artu ditut eta zerbait esan nai nuke. Nola Etxaide jaunak Euskaltzaindiaren iritzia edo erabakia eskatu duen zenbait gauzatan, nik eztezaket, Euskaltzaindia ez naizen ezkero, eztezaket Euskaltzaindiaren erantzunik eman, baiña zerbait esan nai nuke, berak ukitu dituen gaietan zein diran, nere ustez, Euskaltzaindiak erabaki ditzakeanak eta zein diran ezin erabaki ditzakeanak gutxi gora beera. Baiña ori, esan dudan bezela nere iritzia besterik ezta. Nere ustez lenbiziko oiñarria au da: Gu —Euskaltzaindia eta danok— euskeraren batasunaren alde gabiltza. Ori da